

KÖNYVEKRŐL

Tanárképzésünk egykor és ma

Acta Paedagogica Debrecina, 94. sz. Debrecen, 1995. 116 o.

A Kossuth Lajos Tudományegyetem Neveléstudományi Tanszéke tematikus tanulmánykötetében a debreceni egyetem kiemelkedő tanár egyéniségei (*Mitrovics Gyula, Kiss Árpád, Jausz Béla és Boros Dezső*) pedagógus arculatáról, tanárképzési törekvéseiről, valamint a legutóbbi évek tanárképzési reformja legfontosabb fejleményeiről (a Tanárképzési Kollégiumról, a tanárképzési reform első tapasztalatairól és a pedagógia szak keretében folyó oktatás speciális irányairól) szóló írásokat olvashatunk.

A kötet rövid és találó címe összhangban áll az egyes írások tartalmával, bár – érthető módon – az egykori tanárképzési célok és elképzelések bemutatása alapvetően az egyetem pedagógia professzorai, illetve vezetőtanárai tanárképzési koncepcióinak elemzése keretében történik, napjaink valóságának, a kívánatosnak tűnő képzési irányoknak és tartalmaknak a felvázolásához pedig a közelmúlt tapasztalatainak és dokumentumainak az elemzése szolgál alapul.

Vaskó László tanulmányában *Mitrovics Gyulának*, az egyetem első pedagógia professzorának – aki 1918-tól 1941-ig látta el ezirányú feladatait – oktatáspolitikai és pedagógusképzési elképzeléseit ismerteti. *Mitrovics* iskolapolitikai törekvései közül különösen fontosnak tartja az önálló gazdasági népiskolák megszervezésére, az elemi iskoláztatás nyolc osztályosra emelésére vonatkozó, valamint a középiskolai reform hibáira figyelmeztető írásokat. A pedagógusképzés terén *Mitrovics* az elsők között sürgette a főiskolai szintű, középiskolai érettségi vizsgára épülő tanítóképzés megteremtését, az egymástól elkülönülten működő polgári iskolai, kereskedelmi és gimnáziumi tanárképzés egységes kereteinek létrehozását, a tanárjelölteknek a nevelői feladatokra való színvonalas felkészítését. (A tanárképzés helyett tanárnevelést sürgetett!) A tanárképzés színvonalának emelése érdekében új, közvetlenül a pedagógia professzora irányítása alatt álló gyakorló középiskolák szervezését tartotta szükségesnek. „Az egyéniség elvei alapjára” helyezkedett nevelés híveként a középiskola 60 fős osztálylétszámait legalább felére kívánta csökkenteni.

Orosz Gábor írásában *Kiss Árpádnak*, a debreceni Tisza István Tudományegyetem mellett működő Középiskolai Tanárképző Intézet Gyakorlógimnáziuma vezetőtanárának az 1940-es évek első felében kialakított tanárképzési célkitűzéseit elemzi. *Kiss Árpád* 1943 és 1945 között úgy látta, hogy az egyetemeknek a politikai nemzetnevelés intézményeinek kell lenniük, ahol – szakítva a tudományosság egyoldalú hangoztatásával – a mindennapi élet problémáival, valamint a hivatásra nevelés sajátos feladataival is kiemelten kell foglalkozni. 1946-ban a Köznevelésben megjelent cikkében a tanárképzés egyik lehetséges alternatívájaként vázolta fel a pedagógusképzés egységes rendszerének kialakítását. Az egységes képzés az egyetemen folyna, érettségire épülne, s csak az első két év egységes szakasza után válna el a tanítók, az általános- és középiskolai tanárok felkészítése. A képzési szint tagozódása egyrészt a különböző intézménytípusokban tanuló gyermekek életkori jellemzői alapján, másrészt az egyes iskolafokozatokra megállapított tanulási-tanítási tartalmak különbözőségei alapján történne. Gyakorlóiskolai vezetőtanárként szorgalmazta, hogy a tanárjelöltek félévente egy hónapra át iskolai pedagógiai gyakorlatot teljesítsenek. A bölcsészkar alapfunkciójának a tanárképzést tartotta (ekkor még nem különült el a bölcsészkartól a természettudományi kar sem Budapesten, sem Debrecenben), így 1946-ban természetesnek gondolta a Tanárképző Intézet megszüntetését, s annak pótlására elegendőnek vélte a Tanárképző Bizottság megszervezését.

Bajkó Mátvás tanulmányában *Jausz Béla* életpályájának legfontosabb állomásait tekinti át és pedagógiai munkásságának maradandó értékeit összegzi. *Jausz Béla* 16 évi kisvárosi (kisújszállási) tanári gyakorlat után került Debrecenbe, ahol 1936-ban az újonnan szervezett gyakorló gimnázium igazgatásával bízták meg. A szakmai, nevelési és adminisztratív teendők ellátása mellett a német szakosok vezetőtanára, s egyben a tanárjelöltek szakvezetőinek irányítója is lett. A második világháború után a budapesti egyetemen dolgozott, majd 1951-ben tanszékvezető docensként került vissza a Kossuth Lajos Tudományegyetem Pedagógiai Intézetének

az élére. A nehéz történelmi körülmények ellenére az általa irányított tanszéken korszerű szemléletet honosított meg, szerepet vállalt a pedagógia szakos tanárképzés, a népművelési képzés megszervezésében és a tanárjelöltek gyakorlati képzése korszerűsítésében. A tanszékvezetői, rektori, egyetemi tanárképzési bizottsági elnöki feladatok ellátása mellett elsősorban neveléstörténeti kutatásait folytatta (tanulmányt írt *Maróthi Györgyről, Apáczai Csere Jánosról, Comeniusról, Brunszvik Terézzel*, valamint *Kemény Gáborról* és a szarvasi nevelőképzésről), de jelentősek voltak neveléseméleti és didaktikai tudományos közleményei is. Az MTA Neveléstörténeti Albizottsága elnökeként több kiadvány szerkesztésében és megjelentetésében működött közre („Egyetemes Neveléstörténet” című sorozat, „A munkára nevelés hazai történetéből”). Ugyancsak nevéhez fűződik az Acta Paedagogica Debrecina, illetve az Acta Univ. Debr. Series Paedagogica megindítása és szerkesztése 1963-tól 1966-ig, melynek különlenyomatai „Közlemény a KLTE Pedagógiai Intézetéből” című sorozatként is megjelentek.

Vecsey Beatrix a pedagógiai tanulmányok megszokott stílusától eltérő módon, az emlékező szeretet hangján szól egykori nagyhatású tanára, *Boros Dezső* pedagógusi arculatáról és tanárképzési törekvéseiről.

Boros Dezső kutatási tevékenysége két területre terjedt ki: a pedagógiai tudományokra és az irodalomtudományokra („a pedagógia volt a boldog, halálig tartó házasság, az irodalom volt a halálig tartó szerelem”). A sajátos előadói stílusú, lebilincselő humorú, s egyben szigorú racionalitású *Boros Dezső* a tanárképzés legfőbb feladatának azt tekintette, hogy a pedagógusjelöltek nyerjenek felkészítést a személyiség fejlődésének az irányítására. A jelszavakra építő pedagógiai kampányokat, a felkapott varázsige mindenhatóságába vetett hitet (pl. az audiovizuális eszközök alkalmazásának vadhajtásait, az innovációt mint minden iskolai sikertelenség ellenszerét) elutasította. Vallotta, hogy az iskola nem szaktudósokat vár az egyetemről, „... hanem tanárokat, akik különböző szakismereteket dolgoztatnak fel a gyermekekkel az egységes világkép kialakítására, bizonyos képességek fejlesztésére, emberi tulajdonságok, erkölcsi normák megalapozására, a jellem megszilárdítására.” Utolsó nagyobb munkái, a „Bevezetés a neveléstudományba” című jegyzet és a „Kísérlet *Karácsony Sándor* pedagógiájának rendszerezésére” című tanulmánya is a hivatásra nevelés ügyét szolgálták, s egyben – az alkotó szándékát is sugallva – folytatásra, továbbgondolásra is inspirálnak.

Brezsnyánszky László dolgozatában az egyetemi tanárképzés koordinálása, az intézményi szakgazda szerep betöltése érdekében a közelmúltban életrehívott Tanárképzési Kollégium létrehozásának előzményeivel, okaival (a növekvő hallgatói létszám szorítása, új minőségi igények jelentkezése, a koordinációban rejlő lehetőségek kihívása) és hatáskörével foglalkozik. Utal azokra a hazai és nemzetközi tendenciákra, tanárképzési adatokra és előrejelzésekre, amelyek szükségessé tették a Tanárképzési Kollégium létrehozását, felsorolja az együttműködők körét és azon kérdés- és hatásköröket, amelyekben a Kollégium döntési és koordinációs feladatokat lát el. A más felsőoktatási intézmények számára is tanulmányozásra érdemes modellben – amely a tanárképzési rektorhelyettes irányítása alatt áll – a testület a képzésben érdekelt oktatási egységek képviselőinek bevonásával kidolgozza a tanárképzés új rendjét és gondoskodik a pedagógus utánpótlás színvonala minőségének megőrzéséről, illetve javításáról. (Pl. meghatározza a meghirdetendő vezetőtanári állások betöltésének pályázati feltételeit, a pályázati eljárás módját; gondoskodik az alsóbb évesek gyakorlatait vezető tanárok felkéréséről, felkészítéséről, továbbképzéséről, munkájuk áttekintéséről; figyelemmel kíséri az egyetem szakmódszertanosságainak tevékenységét stb.)

Papp János tanulmányában a KLTE-n 1992-ben beindult tanárképzési reform első tapasztalatait értékeli. Az előzményekről szólva megállapítja, hogy az 1970-es és 1980-as évek elszigetelt szakmai innovációs próbálkozásai (pl. a pedagógusképzés reformjának 1983-as tervzete, *Kelemen László* kutatásai a debreceni tanárképzésről) nem hoztak érdemi változásokat, de kimondatlanul is elősegítették a 90-es évek egyetemi és főiskolai reformtörekvéseit. A tanulmány a debreceni tanárképzési reform kérdéskörét (a tervzetet, annak megvalósulását, valamint a tanárképzési modul tartalmi korszerűsödését) tekinti át. A tervzetről szólva ismerteti a reform alapelveit (tanszabadság, kimenet-szabályozás, hagyományok és értékek megőrzése), valamint a reform stratégiai fontosságú pontjait (a bölcsész- és tanárképzés szétválasztása, az egyszak-kétszak kérdése, a tanulmányi szabályozás problematikája, a tanárszak mint sajátos szak jellemzői). A megvalósulással foglalkozó rész – amelyben az 1995 nyaráig összegyűlt tapasztalatok elemzésére kerül sor – őszintén tárja fel a megoldásra váró problémákat, anomáliákat. (Pl. a bölcsészkar és TTK-s tanárképzés eltérő szervezeti rendszere, órakerete; a gyakorlóiskolai bázis szükségessége; az elméleti és gyakorlati tanárképzést szolgáló helyiségek, eszközök szükségessége stb.) A tanárképzési modul tartalmi korszerűsítése című rész a komplex szemléletű,

integráló jellegű általános pedagógiai tárgyak új rendszerét tekinti át és a velük kapcsolatos követelményeket, a megvalósítás mikéntjének különböző alternatíváit ismerteti.

Veressné Gönczi Ibolya A nevelés speciális irányai, eredmények, törekvések című írásában a pedagógia szakos nappali képzés új rendszerét ismerteti. A három fő tantárgyblokkra (a neveléstudomány diszciplináris alapjai, a neveléstudomány interdiszciplináris alapjai, alkalmazás és gyakorlat) épülő struktúra elméleti tárgyakat, gyakorlatokat és speciálkollégiumokat tartalmaz. Az 5 éves képzés során olyan szakembereket szeretnének képezni, akik mind a neveléstudományi kutatásokra, mind a pedagógiai szolgáltatások ellátására felkészülnek. A szerző részletesen foglalkozik a gyakorlatok különböző változataival (pl. látogatás típusú hospitálások, szakértői megbeszélések, tréning típusú tevékenységek, terepen végzendő önálló pedagógiai feladattal járó gyakorlatok), valamint ismerteti A nevelés speciális irányai című – nagyrészt a társadalmi beilleszkedési zavarok, illetve a gyermekvédelem, a tehetséggondozás és a tanulási és magatartási problémák kérdéseivel foglalkozó – három féléven át tartó tantárgy legfontosabb témaköreit, s az azokhoz kapcsolódó gyakorlatokat és hospitálási lehetőségeket.

Összefoglalásként megállapíthatjuk, hogy a tanulmánykötet valóban átfogó és elemző írásokat ad közre a debreceni egyetem oktatóinak egykori és mai tanárképzési törekvéseiről. A tematikus válogatásban szereplő írások jól érzékeltetik az egyetemi tanárképzés javítását célzó erőfeszítéseket, a korábbi időszakok célkitűzéseinek napjaink kiütékes próbálkozásaira gyakorolt hatását.

Kékes Szabó Mihály

Kelemen Elemér–Setényi János: Az oktatási törvénykezés változásai. Hazai és nemzetközi áttekintés.

Fővárosi Pedagógiai Intézet, Budapest, 1994. 205 o.

Gyanúnk szerint a címlapja szerint kétszerzős, összességében hat kutató (*Csik Tibor, Drahos Péter, Jáki László, Kelemen Elemér, Setényi János, Szabó Péter*) együttműködésével született munka lényegesen inkább lesz *tankönyv*, vagy legalábbis kötelező olvasmány a következő évek pedagógusképzésében, mint amennyire „döntéshozói háttéranyag”, ahogyan ezt a *Szabó Péter* sorozatszerkesztő által írott bevezető reméli.

Kelemen Elemér „A magyar oktatási törvénykezés története” című, (saját műfajmeghatározása szerint) „problématörténeti vázlata” neveléstörténeti-nevelésszociológiai tankönyveinket kiegészítő alapvető kötelező olvasmányként ajánlható.

Kelemen – harmadkötetnyi méretű – tanulmánya (a neveléstörténetesekre már korábban is meghatározó hatást gyakorló kisebb írásaival, illetve helytörténeti monográfiájával ellentétben) szintézisjellegű, pontosabban egy leendő szintézis első változata.

Az eddig megjelent oktatástörténeti szintézisek közül először emeli „kézikönyvrangra” azt az utóbbi években elterjedt megállapítást, mely cáfolja az eddigi közhelyet, hogy tudniillik a magyar oktatásügyi jogalkotás az angolszász állapottrógróztató joggyakorlattal szemben kontinentális típusú volt. Ez a magyar oktatási rendszer egyértelmű poroszosságának megkérdőjelezését jelenti, mely módszertanilag (és tudományszervezési értelemben is) segít visszautasítani az angolszász oktatás-történetírás eredményeinek magyar hasznosítását lehetetlennek nyilvánító érveket.

A tanulmány másik jelentős koncepcionális újdonsága, hogy a klasszikus „indítópont”, a Ratio Educationis helyett az állami szerepvállalás kezdőpontjaként a XVI. századi, a katolikus iskolarendszer újjáépítésének finanszírozásáról rendelkező törvényt mutatja be. (Később fogunk kitérni arra, hogy ez időben még előbbre vihető lenne.) Az állami főfelügyelet nyílt deklarálása sem egy királyi rendeletben, hanem két (1715-ös illetve 1723-as) törvényben található meg először. Eképpen az elmaradott (de parlamentáris) rendiséggel szembenálló felvilágosult (de abszolutisztikus) udvar képzete (mely oktatástörténeti gondolkodásunk egyik korábbi közhe-lye) szerencsésen feloldódik.